

Велика депресия идва

Георги Наїденов*

Резюме: Разглеждат се основанията на изказаната преди 10 години теза, че кризата 2008-2012 г. не е идентична на Великата депресия и че криза, подобна на Великата депресия, тепърва предстои. Излага се теорията на Владимир Пантин за четирите етапа на еволюцията на световния пазар. Посочва се, че велика депресия може да се очаква в дъното на прехода от първата към втората дълга вълна на Кондратиев в еволюцията на сегашния цикъл на еволюция на световния пазар. На основата на направено преди няколко години изследване на съкращаването на дългите вълни на Кондратиев се изказва теза, че именно понастоящем можем да очакваме Великата депресия.

Ключови думи: велика депресия, дългите вълни на Кондратиев, етапи в еволюцията на световния пазар, център на световния пазар, биологична война.

JEL: E32, F02, F34, F44.

Увод

Световната икономическа криза вече „чука“ на вратата

Световната икономическа криза вече чука на вратата. Очаквам тя да се обяснява с какво ли не – като се почне от „провала на неолиберализма

* Георги Наїденов е доктор на социологическите науки, професор в катедра „Икономическа социология“ на УНСС.

и глобализма“ и се стигне до пандемията с коронавируса. Несъмнено пандемията оказва влияние. Несъмнено има „провал“ в икономическите вътрешни и външни политики на американския англосаксонски и американския еврейски елити. Но да зададем въпросите: първо, на „провал“ на „неолибералните“ политики ли се дължи задълбочаването на кризата или обратно – на антилибералните политики? Повече от десет години доказвам, че има „провал“ не на „либералните“, а на антилибералните политики на американския англосаксонски и американския еврейски елити. Второ, възможно ли е при „правилни“ икономически политики да се избегне световната икономическа криза? Повече от десет години доказвам, че тази криза не може да се избегне; че това е криза, характерна за капиталистическия начин на производство; че това е криза, свързана с еволюцията на световния пазар, с борбата за лидерство в този пазар и движението на центъра на световната търговия на запад.

1. Аргументи отпреди 10 години

След кризата от 2008-2012 г. повечето икономисти изказват мнение, че тази криза е подобна на кризата от 1929-1933 г., и че след като тя приключи, вече няма да има опасност от сериозни икономически кризи. Моето мнение обаче е друго. Още през 2010 г., а по-подробно през следващите няколко години, изтъквам редица аргументи, че „истинската“ криза, подобна

Икономически теории

на кризата от 1929-1933 г., тегърва предстои (Найгенов, Харалампиев, 2010; 2012; 2013; 2014).

Какви са аргументите ми от преди десетина години за това, че „истинската“ криза, подобна на кризата от 1929-1933 г., тегърва предстои?

– Икономическата криза на САЩ индуцира икономическа криза в Европа, но не и в Китай и другите страни от БРИКС. Тя, разбира се, повлия отрицателно върху тяхното развитие, но не „фатално“. Наши изследвания показват, че ритъмът на дългите вълни на Кондратиев в Китай не съвпада с ритъма на световната икономика (Найгенов, Харалампиев, 2011). Следователно, продължителността на „Великите сътресения“ може да бъде по-голяма, ако предстои социално-икономическа криза във втората световна икономика – тази на Китай.

– Има и друг момент относно продължителността на „Великите сътресения“. Съкращаването на дългите вълни на Кондратиев е характерно за високоиндустриализираните „западни“ страни, но не и за Китай. Най-вероятно така е и за другите „развиващи се пазари“. А тежестта на тези „развиващи се пазари“ в световната икономика все повече нараства. Следователно, стои въпросът: ако се разгледа световната икономика глобално, има ли съкращаване на дългите вълни на Кондратиев? И съответно дали сегашната низходяща фаза на „Велики сътресения“ няма да продължи и след 2020 г.? В този случай вероятността „истинската“ криза тегърва да предстои е много голяма.

Основания да очакваме, че „истинската“ криза тегърва предстои можем да видим и в икономическото развитие на самия Китай и в икономическите му взаимоотношения със САЩ и Европа (най-вероятно и на другите „развиващи се пазари“).

- В Китай, от края на 70-те години, в рамките на авторитарния политически режим на Китайската комунистическа партия, успешно се преминава от съветски държавен капитализъм към корпоративен държавен капитализъм. Този преход се извършва **по време** на индустриализацията. Затова се запазва авторитарната политическа система – защото тя е естествена форма на политически отношения навсякъде по света за периода на индустриализацията. След като приключи индустриализацията, след като индустрията „всмуче“ гигантската многомилionenна маса упражняващо ръчен труд селско население – а това ще стане през сегашното, или най-късно през следващото десетилетие, преходът в Китай към демократична политическа система е неизбежен. Историческият опит показва, че в страни, където е приключила индустриализацията (тоест по-голямата част от работната сила е заета в едрото промишлено производство), естествена форма на политически отношения е **демократичната политическа система**. Несъмнено този преход в Китай – към демократична политическа система, ще е свързан и с грандиозни **икономически сътресения**.
- Ще продължи и взаимното индуциране на икономически напрежения и проблеми между САЩ и Европа, от една страна, и Китай и другите азиатски и развиващи се страни, от друга страна. Сегашната икономическа криза в САЩ и Европа доведе до частична преориентация на китайската икономика от експортно-ориентирано производство към производство за вътрешно потребление, без да се стига до катастрофална криза. Силната обвързаност между икономиките на трите региона обаче продължава да е голяма. А „балоните“ в САЩ и Европа далеч не са се свършили. И в два-

та региона продължава да се „надува“ диспропорцията между стоковата маса и паричната маса. Войните от САЩ и Европа по целия свят още през първото десетилетие на новото хилядолетие „надуха“ тази диспропорция, тъй като в рамките на това десетилетие гигантски количества овеществен в снаряди, ракети, оръжия и т.н. човешки труд са взривени и унищожени. Тези стоки са се превърнали във „въздух“. Срещу получените заплати и печалби на техните производители не стоят никакви разменни и потребителски ценности. А това заплашва с нова, много по-голяма криза както тези два региона, така и Китай, и целия свят. Защо?

- Защото „изходът“ от ипотечната, а впоследствие финансова, икономическа и дългова криза САЩ и Европа „решиха“, като „надуха“ нов паричен „балон“. В САЩ най-напред ФЕД напечата неосигурени със стоки 700 млрд. долара. Впоследствие, след дълги „пазарлъци“, демократи и републиканци се разбраха да се напечатат допълнително между 2,1 и 2,4 трилиона долара на три етапа до 2013 г. По подобен начин „решиха“ кризата и в Европа. Двата региона „надуха“ грандиозно диспропорцията между паричната маса и стоковия фонд. Този „балон“ рано или късно ще се „пукне“ и той ще повлече след себе си и Китай, и целия свят. Икономистите вече започват да се „досещат“, че икономическата политика на американския елит води до „загънена улица“. Все по-чести са изказванията, че увеличаването на дефицита (който, впрочем, с новата вълна на напечатани долари надхвърля БВП на САЩ), увеличава съществено предпоставките за опасна вълна на инфлация и нова рецесия, тоест второ дъно на световната криза. Китайският и руският елити (Китай е най-засегнат от американска политика, защото притежава най-голяма

- сума – 1,2 трилиона долара американски държавни облигации, а Русия е основен обект на американска агресия) ясно декларираха несъгласието си светът да плаща американската бруталност. Китайската информационна агенция Синхуа разпространи следното съобщение в световното публично пространство: „След разпада на Съветския съюз САЩ останаха единствената супердържава, която продължава да укрепва военната си мощ, без да мисли за колосалната цена на това. Вашингтон продължава да се намесва в международната политика, да разпространява своята хегемония без оглед на това дали икономиката на страната може да си го позволи. Пример за това са военните операции в Афганистан и Ирак. И ето че дойде време САЩ, сблъскали се с икономически сътресения, да помислят за своята депотична политика и своите постъпки“ (БЛИЦ Новини, 2011). Не по малко остър е и Путин. Той обвинява САЩ, че живеят „като паразит“ върху световната икономика. „Те (американците) живеят на кредит, над възможностите си, и прехвърлят част от тежестта (на дълга си) върху световната икономика. Съединените щати паразитират върху световната икономика, използвайки монополното положение на долара“ (Путин, 2011).
- Начинът на решаване на сегашната криза – чрез печатане на долари, увеличаване и без това високия държавен дълг на САЩ и Европа. Държавният дълг става непосилно бреме за двата региона. Този процес – на увеличаване на държавния дълг в САЩ, започва още от периода на Виетнамската война. Впоследствие държавният дълг се увеличава неотклонно в резултат на все нови и нови войни. Повече от 70% от американския държавен дълг и американския доларов резерв се държат от чуждестранни инвеститори и емисионни банки (Оте, 2006, с. 68).

Азиатските икономики гържат огромен, спрямо САЩ и Европа, валутен резерв в долари. Само Южна Корея през 2005 г. има по-голям валутен резерв отколкото всички европейски страни взети заедно. В момента тече плавна и „тиха“ девалвация на долара, но е много вероятно в близко бъдеще тя да стане рязка и „шумна“, за да се освободят САЩ и Европа от колосалните си гържавни дългове. Това неизбежно ще „повлече“ и азиатските икономики, на първо място Китай и Япония, които гържат най-голям дял от американските гържавни ценни книжа. **Според нас, едва тогава ще настъпи „истинската“ криза.** Или, ако искаме да сме оптимисти – второто гъно на сегашната криза“ (Оте, 2006, с. 67-68).

Виждате ли някаква грешка, уважаеми читатели, в анализа, направен преди 10 години? Не, никаква грешка няма. Сега вече всички икономисти говорят за чукащата на вратата ни икономическа криза. Такова е и мнението на Международния валутен фонд – „МВФ очаква, че глобалната икономическа рецесия през 2020 г. ще бъде поне толкова лоша, колкото по време на световната финансова криза през 2008-2009 г. или дори по-лоша. Това предупреди управляващият директор на Международния валутен фонд (МВФ) Кристалина Георгиева, цитирана от *Economic Times*“ (Георгиева, 2020).

Франция през първото тримесечие на 2020 г. е вече в рецесия. Има 6% спад на БВП. Китай също. Преди 10 години бях от малцината, които говорехме, че тепърва предстои криза, подобна на кризата от 1929-1933 г. Сега повечето икономисти са съгласни с тази моя теза.

2. Етапите в еволюцията на световния пазар и новата „Велика депресия“

В началото на цитата говоря за „продуктивността на „великите сътресения“. За какво става дума?

Изразът „велики сътресения“ се използва от руския учен Владимир Пантин за означаване на един от **четирите етапа на еволюцията на световния пазар**. Всеки цикъл в еволюцията на световния пазар се състои от две дълги вълни на икономическата конюнктура или, както е прието да се назовават по името на техния откривател – две дълги вълни на Кондратиев. Във всеки цикъл има по две възходящи и две низходящи фази на дългите вълни на Кондратиев. Всяка една от тези фази може да се вземе за начало на цикъла на еволюция на световния пазар. Един пълен цикъл на еволюция на световния пазар продължава около един век. Според нас, най-уместно е за първа фаза на еволюция на световния пазар да се приеме възходящата фаза на така наречените от Пантин „цикли на границата на вековете“ (такива са първият, описан от Кондратиев, протекъл от края на XVIII до средата на XIX век, третият – от края на XIX до средата на XX век и сегашният пети цикъл, започнал от края на XX век. Другият тип цикли той нарича „цикли от средата на века“. Такива са вторият – от средата до края на XIX век, и четвъртият – от средата до края на XX век (Пантин, 1996, 57)). При този тип цикли възходящата вълна е свързана с радикална промишлено-технологическа революция (технологически преврат). След това – при низходящата вълна – икономическият ръст е неустойчив, съпътстван с „велика депресия“ и „велики сътресения“ в световната икономика и политика (Пантин, 1996, с. 57). Причината е, че подемът в икономиката и високите печалби от инвестициите в периода на технологическия преврат постепенно се изчерпват от ограничеността на пазара. Инвестициите вече не носят предишните печалби, защото при тази, първа в рамките на всеки цикъл, дълга вълна на Кондратиев технологическият преврат в производството, новата инфраструктура и т.н. се реали-

Икономически теории

зират само в рамките на най-развитите страни. Ограничеността на пазара ограничава и развитието на новите форми на разделение на труда, възникнали с въвеждането на новите технологии, новата инфраструктура, новите енергийни източници и пр. Низходящата фаза на дългата вълна на Кондратиев е неизбежна. Намалващите печалби пораждават необходимостта новите технологии да се въведат и в рамките на световния пазар, защото огромното поле на световния пазар ще вдъхне нов живот на тези технологии. То ще доведе до задълбочаване на разделения на труда, и то в мащаба на цялото човечество. Ще даде тласък на нови, междуконтинентални инфраструктурни проекти и т.н. (като започналата вече „Нов път на коприната“). Именно тази потребност от разширяване на полето на новите технологии води до изостряне на противоречието между стария център на световната търговия и новия претенгент. По време на тази фаза – на великите сътресения, управляващият елит на стария център на световната търговия постепенно се превръща в паразитна класа. Във все по-голяма степен той формира печалбите си не толкова от ефективно производство, а от доминацията си във финансовата система. Неговата управляваща класа в голяма степен е изгубила творческия си импулс. В същото време, други страни от първия или втория ешелон на капитализма развиват с ускорени темпове новите технологии, създават нова инфраструктура, нова енергийна база и т.н. Доколкото те виждат изгодата си в разгръщане на новите технологии и инфраструктури в рамките на световния пазар, старият център на световната търговия става за тях пречка. Една или две от тези страни стават претенгент за нов център на световната търговия. Противоречието между стария и новия център на световната търговия се решава чрез световни войни – две през

Велика депресия и дъга

19-и и две през 20-и век. Моята теза е, че съперничеството се решава в дъното на прехода от първата към втората дълга вълна на Кондратиев.

Втората дълга вълна на икономическата конюнктура във всеки цикъл на еволюцията на световния пазар В. Пантин нарича „цикли от средата на века“. Възходящата вълна при тези вълни е свързана с геополитическа и геоекономическа революция (революция на международния пазар), в резултат на което се създават принципно нови условия за разпространение на новите технологии и отрасли на производството, възникнали в предходния кондратиевски цикъл. След като този нов начин на производство се разпространи от центъра на международната търговия към периферията и периферията и се изчерпи неговият потенциал, започва низходящата вълна, която е характерна със структурна криза – криза на съществуващата отраслова и технологична структура, и на свързаните с нея социални структури и институции. Структурната криза на икономиката и обществото създава предпоставки и води до нова промишлено-технологична революция – започва нова спирала на технологичното, икономическото, политическото развитие на международния пазар. По време на структурната криза в сферата на фундаменталната наука се зараждат нови теории и открития, които стават основа за развитието на нови технологии при първата възходяща фаза на новия цикъл на еволюцията на световния пазар, тоест при новия технологичен преврат (Пантин, 1996, с. 58).

Видно е, че според Пантин големите социални катаклизми са през низходящата фаза на първата дълга вълна на Кондратиев, което обаче е в противоречие с възгледите на самия Кондратиев, който счита, че големите сътресения са във възходящата фаза на дългата вълна. Впоследствие Пантин коригира своя възглед. Понастоящем

Икономически теории

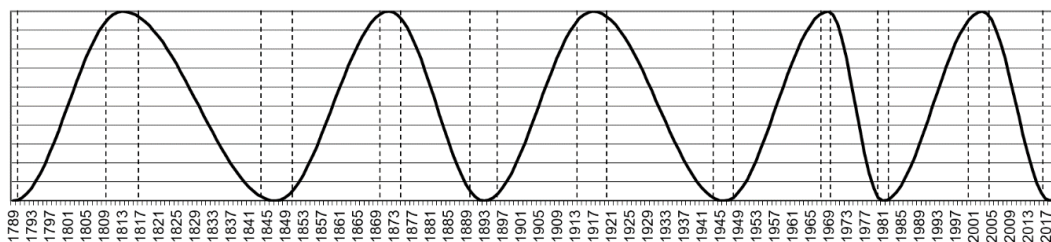
той счита, че големите сътресения са в периодите на максимумите и минимумите на двете дълги вълни.

Вече казах, че според мен, големите сътресения са в дъното на прехода от първата към втората дълга вълна, когато имен-

ти цикъл на еволюция на световния пазар сред промишлената революция.

Дали е така?

Чрез качествен анализ В. Пантин прави периодизация на дългите вълни на икономическата конюнктура (виж фигура 1).

Фигура 1. Динамика на еволюцията на световния пазар според Владимир Пантин

но става смяна на центъра на световната търговия, когато има голяма икономическа криза, световни войни и пр., водещи до съществени изменения в световната финансова система, смяна на световната валута и на политическото лидерство.

Да вземем, например, еволюцията на световния пазар през ХХ век. По време на прехода от първата към втората дълги вълни на Конгратиев е Великата депресия от 1929-1933 г. Тя е „обградена“ от две световни войни – Първата и Втората световни войни. В този период става смяна на центъра на световната търговия – от Великобритания към САЩ. Става трансформация на световната финансова система и смяна на световната валута – лирата-стерлинги се сменя с долара (Споразумението от Бретън Уудс). САЩ става не само финансово-икономически, но и политически лидер.

Дъното на прехода от първата към втората дълги вълни на Конгратиев през 19-и и 20-и век е през първата половина на тези два века. Понастоящем човечеството е в началото на 21-ви век. Можем да очакваме, че именно понастоящем се намираме в дъното на прехода от първата към втората дълги вълни на Конгратиев в сегашния тре-

според Пантин, краят на петата вълна на икономическата конюнктура е през 2017 г. Тоест, ако както лично аз считам, че за начало на цикъла на еволюция на световния пазар е уместно да се вземе периодът на технологичния преврат, то при времева размерност, предложена от В. Пантин, сега се намираме в дъното на прехода от първата към втората дълга вълна на Конгратиев и би трябвало вече да е започнал подемът във фазата на революцията на пазара. Видно е, че това не е така. В какво грехи В. Пантин?

Грехи относно **Времетраенето** на последните две дълги вълни на Конгратиев, защото за Пантин двете последни дълги вълни на Конгратиев са с по-кратка продължителност, отколкото предходните. Според него, те са с продължителност 36 години, което се дължи, според него, на „сгъстяването“ на социалното време и съответно, по-краткото време – 12 години, на тяхната низходяща фаза. Според нас, това е хипотеза, която заслужава да бъде проверена с количествени методи.

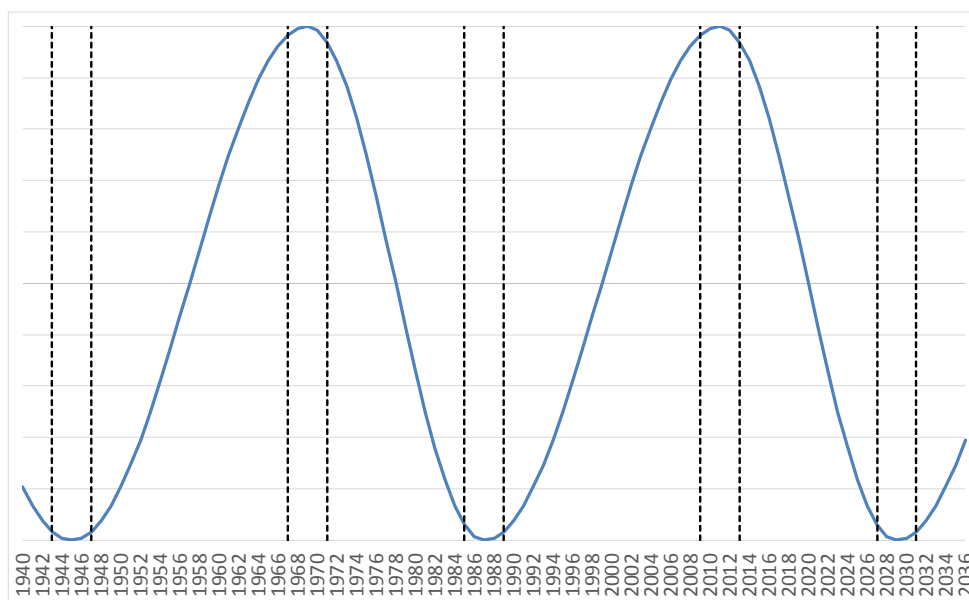
Още преди 7 години доц. К. Харалампиев направи изключително трудоемко изследване на това съкращават ли се дългите вълни на Конгратиев чрез метода

на верижното приплъзване. Изследвани са шест страни, за които има достатъчно дълги редове статистически данни – две от първия ешелон на капитализма – Великобритания и Унгария, две от втория ешелон – Русия и България, и две от третия ешелон – Китай и Виетнам. В седма глава на нашата монография – „Дългите вълни на Кондратиев при «социализма»“, са показани резултатите от това изследване (Найденов, Харалампиев, 2014б, с. 180-203). Изводът е, че при страните от първия ешелон има съкращаване на дългите вълни. При страните от втория ешелон има съкращаване, но то не е категорично и убедително. При страните от третия ешелон няма съкращаване на дългите вълни. Следователно, ако световната икономика се разглежда като цяло, можем да кажем, че има съкращаване на дългите вълни, но то не е толкова значително, колкото е според В. Пантин. Резултатите на изследването обаче не отменят, а напротив – потвърждават нашата теза, че понастоящем се намираме в дъното на

прехода от първата към втората дълги вълни на Кондратиев на третия цикъл в еволюцията на световния пазар.

В досегашните ни изследвания с доц. Калоян Харалампиев използвахме предложената от Пантин периодизация на дългите вълни на Кондратиев, като изрично подчертавахме, че времетраенето на последните две вълни, според нас, е по-голямо. Но тъй като нямаше готовност да предложим наша периодизация за тези две вълни, използвахме периодизацията на В. Пантин. В момента аз все още не съм готов да предложа точна нова периодизация. Считам, че трябва да мине доста време, за да може да се предложи точна периодизация. Но все пак ще лансирам една приблизителна периодизация на основата на дедуктивни разсъждения. Нещо повече – на основата на тази периодизация ще направя прогноза за това какво чака световната икономика в близките двайсетина години.

Вече отбелязах, че от изследванията на доц. К. Харалампиев е видно, че има съкра-

Фигура 2. Динамика на еволюцията на световния пазар

Икономически теории

щаване на дългите вълни на Кондратиев, но че то не е така значимо, както е според В. Пантин. Според Пантин, низходящата фаза на последните две вълни е двойно по-малка, отколкото при предишните вълни. Тоест, вместо с 24 години продължителност, тя е дълга 12 години. Доколкото реалната продължителност е по-малка от 24 години, но по-голяма от 12 години, вземам средноаритметичното на двете величини. То е 18 години. Следователно, вместо 72 години продължителност на двете последни дълги вълни, ние можем да считаме, че тяхната продължителност е приблизително 84 години. При това положение, дълготията на петата дълга вълна е не 2017 г., а 2029 г. Следователно, най-вероятно започналата тази година рецесия и депресия ще продължи до края на 20-те години. А подемът можем да очакваме в началото на 30-те години (виж фигура 2).

Освен тази прогноза, която аз считам за „реалистична“, има и една „оптимистична“ възможност, в която обаче не вярвам особено. Ако се предположи, че започващата в момента депресия продължи колкото е била Великата депресия през миналия век – 4 години (впрочем, толкова беше и кризата от 2008-2012 г.), то тогава можем да очакваме оживление още през 2025 г.

Но тези сметки са при условие, че двата елита – на условните ротшилди и на условните рокфелери, се задоволят да решават съперничеството помежду си и войната срещу човечеството чрез използване на биологично оръжие и не прибегнат до ядрени оръжия. Дай Боже през 21-ви век преместването на центъра на световната търговия на запад, тоест от САЩ в Китай, да е с по-малко жертви, отколкото през предишните векове!

Заклучение

Накрая нещо за коронавируса. Колкото и да е странно, формата на биологична война между двата основни и с вековно

съперничество помежду си световни центрове на власт – на ротшилдите и на рокфелерите, на мен лично ми вдъхва оптимизъм. Делягин е прав, че „На световно ниво коронавируса е идеална маскировка и оправдание на обективно неизбежния разпаднаване на глобалните пазари и потъването на света в глобална депресия. Сега действа вечноното правило, че ако една катастрофа не можеш да я избегнеш, то трябва да я оглавиш и да я направиш управляема, така че да запазиш себе си и да ликвидираш конкурентите“ (Делягин, 2020). Не знам кой от двата клана е пунал вируса. Не изключвам вируса да има естествен произход, въпреки че това е малко вероятно. Но е факт, че претендентът за нов център на световната търговия – Китай, се справя по-добре, отколкото стария център – САЩ. Ако съперничеството между тях се реши чрез биологична, а не чрез ядрена война, това е шанс за оцеляване на човечеството. Всички сме заинтересовани кланът на британския англосаксонски и британския еврейски елити, които се намират в симбиоза с ханския елит (условните ротшилди), да извоюват победа над американския англосаксонски и американския еврейски елити (условните рокфелери) без използване на ядрено оръжие (относно двата клана и борбата между тях виж по-подробно: (Найденков, Харалампиев, 2019, с. 155-214)).

Цитирани източници:

БЛИЦ Новини – Китай нападна САЩ заради деспотична политика, 2011.12.08.; Пекин, Китай, 09.08.2011, <http://www.blitz.bg/news/article/115301>.

(BLITS Novini – Kitay napadna SASHT zaradi despotichna politika, 2011.12.08.; Pekin, Kitay, 09.08.2011, <http://www.blitz.bg/news/article/115301>)

Георгиева, К., 2020. Глобалната рецесия ще бъде по-лоша отколкото през 2008 г., infostock.bg, 24 март, 08:30.

(Georgieva, K., 2020. Globalnata retsesia shte bade po-losha otolkoto prez 2008 g., infostock.bg, 24 mart, 08:30)

Делягин, М., 2020. Пандемията като инструмент за преобразуване на човечеството, zavtra.ru, Гласове: РАЗДЕЛЕНИЕТ СВЯТ, 29.03. 10:13.

(Delyagin, M., 2020. Pandemiata kato instrument za preobrazuvane na chovechestvoto, zavtra.ru, Glasove: RAZDELENIAT SVYAT, 29.03. 10:13)

Найденев, Г., К. Харалампиев, 2010. Световната криза – социологически поглед, Световната криза и икономическото развитие. Сборник доклади от юбилейна международна научна конференция, Том 1, изд. „Наука и икономика“, Икономически университет – Варна.

(Naydenov, G., K. Haralampiev, 2010. Svetovnata kriza – sotsiologicheski pogled, Svetovnata kriza i ikonomicheskoto razvitie. Sbornik dokladi ot yubileyn mezhhdunarodna nauchna konferentsia, Tom 1, izd. „Nauka i ikonomika“, Ikonicheski universitet – Varna)

Найденев, Г., К. Харалампиев, 2011. Прогнозиране на кризи – икономическата динамика на Китай и „светлите перспективи“, Четвърта международна научна конференция „Общество на знанието“, Несебър, 2011, Knowledge Society, A publication of the Knowledge Society Institute, Number 3, Volume IV, September.

(Naydenov, G., K. Haralampiev, 2011. Prognoziране na krizi – ikonomicheskata dinamika na Kitay i „svetlitate perspektivi“, Chetvarta mezhhdunarodna nauchna konferentsia „Obshtestvo na znaniето“, Nesebar, 2011, Knowledge Society, A publication of the Knowledge Society Institute, Number 3, Volume IV, September)

Найденев, Г., К. Харалампиев, 2012. Глобалната власт – рискове за близкото бъдеще. София, *Икономически и социални алтернативи*, № 2.

(Naydenov, G., K. Haralampiev, 2012. Globalnata vlast – riskove za blizkoto badeshte. Sofia, *Ikonicheski i sotsialni alternativi*, № 2)

Найденев, Г., К. Харалампиев, 2013. Великата депресия и сегашната криза. Сп. *Социология и икономика*, № 4.

(Naydenov, G., K. Haralampiev, 2013. Velikata depresia i segashnata kriza. Sp. *Sotsiologia i ikonomika*, № 4)

Найденев, Г., К. Харалампиев, 2014а. Сегашната криза – тя ли е „Великата депресия“ в третия цикъл на еволюция на световния пазар, Национална научна конференция „Икономика и общество: глобални и регионални предизвикателства пред България“. София, УНСС, 31.10.2013 г., в: *Икономика и общество: глобални и регионални предизвикателства пред България*, София, ИК – УНСС.

(Naydenov, G., K. Haralampiev, 2014a. Segashnata kriza – ty li e „Velikata depresia“ v tretia tsikal na evolyutsia na svetovnia pazar, Natsionalna nauchna konferentsia „Ikonomika i obshtestvo: globalni i regionalni predizvikelstva pred Bulgaria“. Sofia, UNSS, 31.10.2013 g., v: *Ikonomika i obshtestvo: globalni i regionalni predizvikelstva pred Bulgaria*, Sofia, IK – UNSS)

Найденев, Г., К. Харалампиев, 2014б. Дългите вълни на Кондратиев при «социализма». София, Издателски комплекс – УНСС.

(Naydenov, G., K. Haralampiev, 2014b. Dalgite valni na Kondratiev pri «sotsializma». Sofia, Izdatelski kompleks – UNSS)

Найденев, Г., К. Харалампиев, 2019. Рискове и социални трансформации. София, Издателски комплекс – УНСС.

Икономически теории

(Naydenov, G., K. Haralampiev, 2019. Riskove i sotsialni transformatsii. Sofia, Izdatelski kompleks – UNSS)

Оте, М., 2006. Кризата идва. София, изд. „ЕАСТРА ХОЛДИНГ ГРУП“ АД.
(Ote, M., 2006. Krizata idva. Sofia, izd. „EAST-RA HOLDING GRUP“ AD)

Путин, В., 2011. САЩ са паразити, в. *Труд*, 03.08., с. 26.

Putin, V., 2011. SASHT sa paraziti, v. *Trud*, 03.08., s. 26)

Пантин, В., 1996. Циклы и ритмы истории. Рязан, изд. «Аракс».

(Pantin, V., 1996. Tsikly i ritmy istorii. Ryazan, izd. «Araks»)